

Strategic Studies Quarterly

P-ISSN: 1735-0272 | E-ISSN: 2980-910X

Quarterly.risstudies.org

Received 25 May 2025
Revised 06 September 2025
Accepted 29 September 2025
Published online 21 December 2025

Compounding Security Crises in Pakistan: Implications for the Islamic Republic of Iran

Somaye Morovati, Faculty member of the Research Institute for Security and Development Studie, Tehran, Iran.

Introduction

This study applies the theoretical framework of “compounding crises” to examine the interconnections among security, political, and economic threats in Pakistan and their direct implications for the national security of the Islamic Republic of Iran. Unlike traditional approaches that consider threats in isolation, this research demonstrates that the simultaneous occurrence of multiple crises in Pakistan does not constitute a series of isolated challenges. Rather, it represents a coordinated and mutually reinforcing process that has significantly eroded the central government’s capacity across operational, financial, and legitimacy dimensions. This situation has direct consequences for Iran’s eastern borders and its broader security environment.

Article type:Original Research

How to cite this article:

Morovati, S.(2025). Compounding Security Crises in Pakistan:Implications for the Islamic Republic of Iran. Strategic Studies Quarterly, 28(3),217- 256. doi: 10.22034/ssq.2025.536150.429

Pakistan exemplifies a state confronted with concurrent and intensifying crises: from fundamentalist terrorism led by Tehrik-i-Taliban Pakistan (TTP) and ISIS-Khorasan, to separatist insurgencies in Balochistan and Sindh, and to geopolitical tensions with India and Afghanistan. The structural interlinkages among these crises have weakened Pakistan's internal security and generated substantial spillover threats to Iran. Understanding the dynamics of compounding crises is therefore crucial for the formulation of Iran's security policy.

Methodology

This study adopts a qualitative-interpretive approach. Data were collected from three primary sources:

1. Documentary analysis, including authoritative security reports and data from regional research centers;
2. Statistical data relating to security, terrorism, the economy, and public policy;
3. Semi-structured interviews with Iranian diplomats and experts in regional security.

The study applies the compounding crises framework to examine how these crises interact and erode state capacity across operational, economic, and legitimacy dimensions. This framework provides a coherent and systematic understanding of the cross-cutting effects of crises, revealing the multi-layered weakening of Pakistan's state structures.

Results

Three primary categories of crises in Pakistan were identified:

1. **Fundamentalist terrorism:** The main actors are TTP and ISIS-Khorasan. Following developments in Afghanistan in 2021, these groups gained greater strategic depth and significantly intensified attacks in Khyber Pakhtunkhwa and Balochistan. Data from Pakistan Institute for Peace Studies (PIPS) indicate that terrorist attacks increased by over 112% in 2024, with an additional 81% rise in the first quarter of 2025. This trend reflects a substantial escalation in violence and a growing erosion of Pakistan's military operational capacity.
2. **Baloch and Sindhi separatist insurgencies:** These groups have targeted critical infrastructure, including projects associated with the China–Pakistan Economic Corridor (CPEC), energy networks, and foreign investors—particularly Chinese—thereby generating heightened security and economic threats. The “Majid Brigade”, as the suicide wing of the Baloch Liberation Army (BLA), has played a key role in operations against Pakistan's strategic objectives.
3. **Border-related geopolitical crises:** Tensions with India over Kashmir and ongoing instability along the Afghan border have led to asymmetric military deployments in Pakistan, reducing the army's capacity to address internal threats and undermining effective crisis management.

The analysis further highlights:

- **Operational erosion:** Pakistan's military is engaged in a multi-front, attritional conflict, weakening strategic deterrence and limiting its ability to stabilize border regions.

- Financial erosion: Security and counterterrorism expenditures exceed 4% of GDP. Alongside declining foreign investment and reliance on the IMF, Pakistan's economy is trapped in a cycle of recession and insecurity.
- Political legitimacy erosion: The government's inability to manage multiple crises simultaneously has reduced public trust, intensified dissatisfaction, and weakened the military's authority within the political system, severely constraining decision-making.

This issue also has the following implications for Iran:

1. Security vacuum arising from Pakistan's operational weaknesses has facilitated increased activity by terrorist groups such as Jaish al-Adl.
2. Economic fragility has expanded informal economies across the Iran-Pakistan border, providing sustainable financial resources for terrorist organizations.
3. Political instability and fragmented decision-making in Pakistan have reduced the effectiveness of bilateral security cooperation and increased the likelihood of border tensions.

Conclusion

Pakistan's crises are cross-cutting, synergistic, and self-reinforcing, and the threats spilling over to Iran share these characteristics. Consequently, the security of Iran and Pakistan is mutually interdependent, and managing emerging threats requires a multidimensional and systematic approach. Three key strategies are proposed:

1. Strengthen and institutionalize security and intelligence cooperation with Pakistan;
2. Promote socio-economic development in Iran's border regions to reduce the drivers of insecurity;
3. Strategically manage geopolitical relations with China and India, given their influence on Pakistan's crises.
4. In conclusion, only a comprehensive approach grounded in the understanding of compounding crises can effectively prevent the spread of insecurity along Iran's eastern borders.

Keywords: Compounding Crises; Border Security; Emerging Threats; Cross-Border Terrorism; Separatist Insurgencies.

Ethical Considerations

Compliance with Ethical Guidelines

This study was approved by the Ethics Committee of Research Institute for Security and Development Studies (ISDS), Tehran, Iran.

Conflict of Interest

The authors declared no conflict of interest.

Funding Sources

This research received no external funding.

فصلنامه مطالعات راهبردی

شماره چاپ: ۷۲۷-۱۷۳۵ | شماره الکترونیک: ۲۹۸۰-۹۱۰۷

Quarterly.risstudies.org

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۳/۰۷
تاریخ اصلاح: ۱۴۰۴/۰۶/۱۵
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۲۹
تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۹/۳۰

برهم‌باری بحران‌های امنیتی در پاکستان و پیامدها برای جمهوری اسلامی ایران

سمیه مروتی، گروه مطالعات جنوب و شرق آسیا، پژوهشکده ابرار معاصر، پژوهشگاه امنیت و پیشرفت، تهران، ایران.

رایانامه نویسنده مسئول: morovati@isdsac.ir

چکیده

این پژوهش به بررسی پیامدهای امنیتی «برهم‌باری بحران‌ها» در پاکستان بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران می‌پردازد. برخلاف رویکردهای سنتی که تهدیدات را به صورت منفرد تحلیل می‌کنند، این مطالعه استدلال می‌کند که هم‌زمانی بحران‌های امنیتی، اقتصادی و سیاسی در پاکستان، فرایندی هم‌افزا ایجاد کرده که به فرسایش سامان‌مند ظرفیت‌های دولت مرکزی این کشور منجر شده است. پژوهش حاضر با تبیین روابط متقابل میان تروریسم بنیادگرای داخلی و مرزی، شورش‌های جدایی‌طلبانه و بحران‌های ژئوپلیتیک، فرسایش سه‌گانه ظرفیت‌های عملیاتی، مالی و مشروعیت سیاسی دولت پاکستان را تحلیل کرده است. یافته‌ها نشان می‌دهد این فرسایش نه تنها توان دولت پاکستان در کنترل تهدیدات داخلی را کاهش داده، بلکه تأثیر مستقیم و معناداری بر امنیت مرزهای شرقی ایران داشته است. پیامدهای امنیتی برای جمهوری اسلامی ایران

نوع مقاله: پژوهشی اصیل

نحوه استناد به این مقاله: مروتی، سمیه. (۱۴۰۴). برهم‌باری بحران‌های امنیتی در پاکستان و پیامدها برای جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه مطالعات راهبردی، ۲۸ (۳)، ۲۱۷-۲۵۶. doi: 10.22034/ssq.2025.536150.4293

مروتی برهم‌باری بحران‌های امنیتی در پاکستان و پیامدها برای جمهوری اسلامی ایران

شامل افزایش نفوذ گروه‌های تروریستی، رشد فعالیت‌های مجرمانه در مناطق مرزی ناشی از ضعف اقتصادی و تشدید بی‌اعتمادی و پیچیدگی در روابط دوجانبه است. این مقاله نتیجه می‌گیرد که امنیت ایران و پاکستان به‌طور متقابل به یکدیگر وابسته است و مقابله مؤثر با تهدیدات نوظهور، نیازمند راهبردهای چندوجهی و ارتقای همکاری‌های امنیتی، اطلاعاتی و اقتصادی میان تهران و اسلام‌آباد است.

واژگان کلیدی: برهم‌باری بحران‌ها، امنیت مرزی، تهدیدات نوظهور، تروریسم فرامرزی، شورش‌های جدایی‌طلبانه.

مقدمه

در دنیای پیچیده و به‌هم‌بافته امروز، ثبات و امنیت کشورها دیگر تنها به مدیریت یک تهدید واحد وابسته نیست، بلکه به توانایی آن‌ها در مقابله با شبکه‌ای از بحران‌های متقابل گره‌خورده است. این وضعیت که در ادبیات علمی به‌عنوان «برهم‌باری بحران‌ها»^۱ شناخته می‌شود، شرایطی را توصیف می‌کند که در آن یک سیستم سیاسی-امنیتی، به صورت هم‌زمان با چندین چالش ریشه‌دار و متفاوت روبرو می‌شود. برخلاف بحران‌های انفرادی که ممکن است با مدیریت مؤثر مرتفع گردند، این بحران‌ها به صورت متقابل یکدیگر را تشدید کرده، منابع را فرسایش داده و یک چرخه معیوب از بی‌ثباتی پایدار را به وجود می‌آورند.

در این میان، جمهوری اسلامی پاکستان نمونه بارز و در عین حال پیچیده‌ای از این پدیده است. این کشور در دهه‌های اخیر، با مجموعه‌ای از بحران‌های امنیتی دست به‌گریبان بوده که فراتر از تهدیدات سنتی هستند. از یک سو، تروریسم بنیادگرا در قالب گروه‌هایی همچون تحریک طالبان پاکستان و داعش خراسان که از خلأهای امنیتی و

1. Compounding Crises

مرزهای متخلخل برای عملیات‌های خود بهره می‌برند، ثبات داخلی را به شدت به خطر انداخته است. از سوی دیگر، شورش‌های جدایی طلبانه در ایالت‌هایی مانند بلوچستان و سند، باریشه‌های تاریخی در شکاف‌های قومی و نابرابری‌های اقتصادی، دولت مرکزی را با چالش‌های هویتی و سیاسی عمیقی مواجه کرده‌اند. هم‌زمان، این کشور درگیر تنش‌های ژئوپلیتیک و مرزی با کشورهای همسایه، به‌ویژه با هند در منطقه کشمیر و افغانستان در مرزهای غربی است که موجب فرسایش توان و ظرفیت نیروی نظامی و امنیتی پاکستان در جبهه‌های متعدد شده است.

این پژوهش بر این فرض محوری استوار است که هم‌زمانی و همپوشانی این بحران‌ها یک فرایند سامان‌مند فرسایش را در توان و ظرفیت دولت مرکزی و نهادهای امنیتی پاکستان آغاز کرده است. این بحران‌ها به صورت جداگانه عمل نمی‌کنند؛ برای مثال، تمرکز بر مقابله با تروریسم در خطوط مرزی افغانستان، منابع لازم برای مدیریت شورش‌های جدایی طلبانه در بلوچستان را کاهش می‌دهد و به همین ترتیب، تنش با هند، بخش عمده‌ای از توان نظامی را از مقابله با تهدیدات داخلی منحرف می‌سازد. این برهم‌بازی نه تنها به پراکندگی و ناکارآمدی منابع منجر می‌شود، بلکه مشروعیت و مقبولیت دولت را در میان شهروندان خود تضعیف کرده و چرخه‌های جدیدی از بی‌اعتمادی و ناامنی را کلید می‌زند. حائز اهمیت آنکه، هم‌زمانی وقوع بحران‌ها در نقاط مختلف از مناظر متفاوت دولت مرکزی را درگیر و تمرکز نخبگان سیاسی و نظامی را محصور خود می‌کند.

پیامدهای این بی‌ثباتی پایدار در پاکستان، فراتر از مرزهای این کشور است و به صورت مستقیم بر امنیت ملی کشورهای همسایه از جمله جمهوری اسلامی ایران تأثیر می‌گذارد. ایران به‌عنوان همسایه شرقی پاکستان، به صورت مستقیم در معرض سرریز شدن ناامنی‌ها قرار دارد. فعالیت گروه‌های تروریستی در مرزهای مشترک، خطر نفوذ و انجام عملیات‌های تخریبی در داخل خاک ایران را افزایش می‌دهد. علاوه بر این، ناتوانی دولت مرکزی پاکستان در کنترل مؤثر مرزهای خود و تأمین امنیت، همکاری‌های امنیتی منطقه‌ای را با چالش

مروتی برهم‌باری بحران‌های امنیتی در پاکستان و پیامدها برای جمهوری اسلامی ایران

مواجه می‌سازد؛ بنابراین، درک پویایی‌های داخلی پاکستان برای تأمین و تدوین راهبردهای امنیت ملی ایران امری حیاتی است.

بر این اساس، مقاله حاضر با استفاده از چارچوب نظری برهم‌باری بحران‌ها، به دنبال پاسخ به این پرسش کلیدی است: «چگونه برهم‌باری بحران‌های امنیتی در پاکستان منجر به فرسایش ظرفیت دولت مرکزی شده و این فرایند چه تبعات و بازتاب‌های امنیتی برای جمهوری اسلامی ایران به دنبال داشته است؟» این پژوهش، ابتدا با تحلیل ماهیت و روابط متقابل میان بحران‌های امنیتی در پاکستان، فرایند فرسایش ظرفیت را تبیین خواهد کرد و سپس، با تمرکز بر پیامدهای این وضعیت، ابعاد امنیتی آن را برای جمهوری اسلامی ایران مورد بررسی قرار خواهد داد.

الف) روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نظر ماهیت، توصیفی تحلیلی و از نظر رویکرد، کیفی تفسیری است. هدف آن، تبیین تعامل متقاطع بحران‌های امنیتی، اقتصادی و سیاسی در پاکستان و ارزیابی پیامدهای آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران است. بدین منظور، پژوهش از الگوی مفهومی «برهم‌باری بحران‌ها» بهره گرفته است تا بتواند هم‌زمانی و اثرات هم‌افزای بحران‌های چندگانه را در قالبی نظام‌مند تحلیل کند. داده‌های پژوهش از طریق تحلیل اسنادی و داده‌محور گردآوری شده و منابع آن شامل گزارش‌های رسمی و آماری نهاد‌های بین‌المللی، تحلیل‌ها و گزارش‌های مراکز پژوهشی و امنیتی معتبر، منابع مطبوعاتی منطقه‌ای و مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با دیپلمات‌ها و کارشناسان ایرانی است. این ترکیب منابع امکان مثلث‌سازی داده‌ها و افزایش اعتبار یافته‌ها را فراهم می‌کند.

در تحلیل داده‌ها، تمرکز بر شناسایی ابعاد فرسایش در ظرفیت‌های دولت پاکستان شامل جنبه‌های عملیاتی، مالی و مشروعیتی بوده است. سپس با استفاده از چارچوب

مفهومی الگوی برهم‌باری بحران‌ها، روابط متقابل میان بحران‌های امنیتی، اقتصادی و سیاسی و اثرات آن‌ها بر امنیت منطقه‌ای و روابط دوجانبه ایران و پاکستان بررسی می‌شود. این رویکرد به پژوهش امکان می‌دهد تا با تحلیل نظام‌مند داده‌ها و تفسیر نظری، پیوند میان بحران‌های داخلی پاکستان و پیامدهای آن برای امنیت ملی و منطقه‌ای ایران را به صورت دقیق و راهبردی تبیین کند.

ب) چارچوب مفهومی: تحلیل امنیت پاکستان بر پایه «برهم‌باری بحران‌ها»

تحلیل امنیت پاکستان مستلزم چارچوبی جامع، نظام‌مند و چندلایه است که فراتر از بررسی یک تهدید منفرد عمل کند و پیچیدگی‌ها و تعاملات متقابل بحران‌های امنیتی، اقتصادی و سیاسی را مدنظر قرار دهد. در کشورهایی که با بحران‌های پایدار و هم‌زمان مواجه هستند، مدل‌های سنتی که هر بحران را به صورت مجزا تحلیل می‌کنند، قادر به تبیین وضعیت واقعی و پیش‌بینی پیامدهای بلندمدت نیستند. چنین رویکردهایی اغلب اثر هم‌افزای بحران‌ها، وابستگی متقابل آن‌ها و فرسایش تدریجی ظرفیت‌های دولت را نادیده می‌گیرند و از تحلیل جامع بی‌ثباتی ساختاری و مخاطرات سیستمیک باز می‌مانند.

در این پژوهش، چارچوب تحلیلی نوظهور «برهم‌باری بحران‌ها» که پیش‌تر عمدتاً در حوزه‌های مطالعات امنیت ملی، مدیریت بحران و ریسک‌های چندگانه مورد استفاده قرار گرفته است، برای تحلیل امنیت پاکستان به‌کار گرفته شده است. علاوه بر این، نویسندگان با توسعه شاخص‌های عملیاتی و مؤلفه‌های قابل‌سنجش بومی شده برای شرایط خاص پاکستان، الگویی نوین و منطبق با واقعیت‌های امنیتی این کشور ارائه کرده است. این چارچوب نشان می‌دهد که هم‌زمانی بحران‌های امنیتی، اقتصادی و سیاسی توان پاسخگویی دولت مرکزی و نیروهای نظامی و امنیتی پاکستان را به طور

مروتی برهم‌باری بحران‌های امنیتی در پاکستان و پیامدها برای جمهوری اسلامی ایران

جدی تضعیف می‌کند و ظرفیت آن برای ایجاد ثبات بلندمدت و اعمال سیاستگذاری راهبردی را محدود می‌سازد (Patterson et al., 2022). برهم‌باری بحران‌ها نه یک پدیده تصادفی بلکه یک فرایند سیستماتیک و هم‌افزا است؛ به این معنا که مجموع اثرات بحران‌ها فراتر از جمع تأثیرات هر یک به صورت منفرد است. این رویکرد تحلیلی که ریشه در مطالعات ریسک‌های چندگانه، آسیب‌پذیری‌های متقاطع و مدیریت پیچیدگی چندسطحی دارد، ابزاری مؤثر برای درک شرایط پیچیده و طراحی سیاستگذاری راهبردی در کشورهایی با بحران‌های مزمن و پایدار ارائه می‌دهد (Schwartz & Schor, 2023).

چارچوب برهم‌باری بحران‌ها با تمرکز بر تعامل میان بحران‌ها، اثرات متقابل و فرسایش ظرفیت پاسخگویی دولت، امکان تحلیل دقیق و نظام‌مند وضعیت پاکستان را فراهم می‌آورد. سه مؤلفه اصلی این چارچوب که توسط نویسندگان بسط یافته و برای تحلیل امنیت پاکستان طراحی شده است، عبارتند از: تنوع و تکثر تهدیدات؛ اثرهای متقابل و تشدید بحران‌ها؛ فرسایش ظرفیت پاسخگویی دولت.

اهمیت انتخاب این چارچوب در تحلیل امنیت پاکستان ناشی از ماهیت پیچیده، چندلایه و درهم‌تنیده بحران‌ها در این کشور است. هم‌زمانی بحران‌های امنیتی، اقتصادی و سیاسی نه تنها بر ظرفیت عملیاتی و مالی دولت اثر می‌گذرانند، بلکه مشروعیت سیاسی، ثبات اجتماعی و توان اجرای سیاستگذاری راهبردی را نیز به شدت تحت فشار قرار می‌دهند. چارچوب توسعه‌یافته توسط نویسندگان، امکان می‌دهد تا پیوندهای علت و معلولی میان بحران‌ها و پیامدهای آن‌ها بر امنیت ملی و منطقه‌ای ایران به صورت نظام‌مند تبیین شود و مسیرهای فرسایش ظرفیت‌های دولت شناسایی گردد.

علاوه بر این، این چارچوب توان تحلیل چرخه‌های معیوب بحران‌ها و بازخوردهای متقابل تهدیدات را فراهم می‌آورد؛ بدین معنا که ضعف یا ناکارآمدی در یک حوزه می‌تواند بحران‌های دیگر را تشدید کرده و به یک چرخه فزاینده بی‌ثباتی ساختاری و

امنیتی تبدیل شود. به این ترتیب، این الگوه تنها وضعیت فعلی امنیت در پاکستان را معنای دیگر می‌بخشد، بلکه پایه‌ای برای طراحی راهکارهای جامع، سیاستگذاری راهبردی و ارتقای توان پاسخگویی دولت فراهم می‌سازد و امکان پیشگیری از اثرات هم‌افزای بحران‌ها را میسر می‌کند.

۱. مؤلفه اول: شناسایی بحران‌های امنیتی چندگانه

در گام نخست، برهم‌باری بحران‌ها مستلزم شناسایی تهدیدات و بحران‌های متعدد هم‌زمان است که سیستم را تحت فشار قرار می‌دهند. در مورد پاکستان، این بحران‌ها عمدتاً در سه حوزه امنیتی و ژئوپلیتیک قابل دسته‌بندی هستند:

- تروریسم بنیادگرای داخلی و مرزی: شامل گروه‌هایی نظیر تحریک طالبان پاکستان، با هدف براندازی دولت و استقرار نظام مبتنی بر شریعت و داعش خراسان که با هدف ایجاد خلافت منطقه‌ای به جذب نیرو و اجرای عملیات پیچیده می‌پردازند (Jones, 2021). این گروه‌ها، با ایدئولوژی‌های متفاوت و گاه رقابتی، امنیت داخلی را به چالش می‌کشند.

- شورش‌های ملی‌گرایانه و جدایی طلبانه: شامل گروه‌هایی مانند ارتش آزادی بخش بلوچستان و ارتش آزادی بخش سند که با انگیزه‌های قومی- هویتی و اعتراض به استثمار منابع و بی‌توجهی به حقوق خود توسط دولت مرکزی، عملیات چریکی و حملات تروریستی انجام می‌دهند (ISAS, 2025). این بحران‌ها لایه‌های جدیدی از بی‌ثباتی را به تهدیدات بنیادگرایانه اضافه می‌کنند.

- بحران‌های ژئوپلیتیک و مرزی: شامل تنش‌های پایدار با هند در منطقه کشمیر و مرز شرقی و همچنین بی‌ثباتی مرزی با افغانستان که پس از به قدرت رسیدن طالبان به پناهگاهی برای گروه‌های تروریستی و محل مناقشات مرزی تبدیل شده است. این بحران‌ها نیروهای نظامی و امنیتی را درگیر جنگ فرسایشی

مروتی برهم‌باری بحران‌های امنیتی در پاکستان و پیامدها برای جمهوری اسلامی ایران

چندجبهه‌ای می‌کند.

۲. مؤلفه دوم: اثرات متقابل و تشدید بحران‌ها

هسته اصلی چارچوب برهم‌باری بحران‌ها، توجه به هم‌افزایی و تشدید تهدیدات است. بحران‌های فوق‌نه به صورت جداگانه بلکه با تعامل یکدیگر، اثر خود را تقویت می‌کنند:

- هم‌افزایی تروریسم با ملی‌گرایی: اکارآمدی دولت در مقابله با تروریسم، موجب تشدید نارضایتی‌های قومی و رشد گروه‌های جدایی‌طلب می‌شود و بالعکس؛ به این ترتیب، ضعف یک بحران، بحران‌های دیگر را تشدید می‌کند.

- تأثیر بحران‌های ژئوپلیتیک بر تهدیدات داخلی: تنش‌های مرزی با هند و افغانستان منابع نظامی را به خود اختصاص داده و توان مقابله دولت با شورش‌های داخلی و تروریسم را کاهش می‌دهد. به عنوان مثال، درگیری‌های مرزی با افغانستان به گروه‌هایی مانند داعش خراسان امکان بازساماندهی و برنامه‌ریزی عملیات جدید را می‌دهد (Siddiqui, 2022).

- چرخه معیوب بحران‌های امنیتی و سیاسی: بحران‌های امنیتی، مشروعیت دولت غیرنظامی را کاهش داده و مداخله نهادهای امنیتی را در سیاست افزایش می‌دهد. این چرخه، بی‌ثباتی سیاسی را تشدید و توان اجرای سیاست‌های امنیتی منسجم را محدود می‌کند.

۳. مؤلفه سوم: فرسایش ظرفیت پاسخگویی دولت

همزمانی و تشدید بحران‌ها، موجب فرسایش تدریجی و سامان‌مند توان و ظرفیت‌های دولت و نیروهای امنیتی پاکستان می‌شود که در سه سطح قابل تحلیل است:

• فرسایش ظرفیت عملیاتی: همزمانی تهدیدات در جبهه‌های مختلف و مواجهه با بازیگران متنوع (دولتی، شبه نظامی، تروریستی) توان نظامی کشور را تحلیل می‌برد و تقسیم منابع و تجهیزات، کارایی نیروها را کاهش می‌دهد.

• فرسایش ظرفیت مالی و اقتصادی: مقابله همزمان با چند بحران، هزینه‌های سنگینی بر اقتصاد شکننده تحمیل می‌کند. تخصیص بخش عمده بودجه به امور دفاعی و امنیتی، سرمایه‌گذاری در آموزش، بهداشت و توسعه اقتصادی را محدود و نارضایتی اجتماعی را افزایش می‌دهد که خود می‌تواند بحران‌های جدید ایجاد کند (Zafar & Hameed, 2025).

• فرسایش مشروعیت و ثبات سیاسی: ناتوانی دولت در برقراری امنیت اعتماد عمومی را کاهش داده و انتقادات داخلی و بین‌المللی را افزایش می‌دهد؛ این فرسایش، بی‌ثباتی سیاسی را تشدید و توان اجرای راهبردهای امنیتی بلندمدت را از بین می‌برد (Wilson Center, 2024).

در مجموع، چارچوب برهم‌باری بحران‌ها به‌طور کارآمد، پیچیدگی‌های امنیتی پاکستان را تبیین می‌کند. ناتوانی دولت این کشور در ایجاد ثبات نه نتیجه یک بحران منفرد، بلکه محصول یک چرخه معیوب از بحران‌های متقابل است که ظرفیت پاسخگویی را فرسایش داده‌اند؛ بنابراین، هر راهبرد موفق برای ثبات، باید به جای تمرکز بر یک بحران، به کل برهم‌باری بحران‌های امنیتی پرداخته و راهکارهای جامع ارائه دهد.

ج اتحولات و پویایی‌های داخلی پاکستان

پس از برگزاری انتخابات سراسری در هشتم فوریه ۲۰۲۴، انتظارات برای بازگشت ثبات سیاسی در پاکستان افزایش یافت. با این حال، روند تحولات در سال‌های ۲۰۲۴-۲۰۲۵ نشان می‌دهد که خشونت سازمان‌یافته نه تنها کاهش نیافته، بلکه در برخی مناطق پیچیده‌تر و چندوجهی شده است. گزارش‌های امنیتی سال ۲۰۲۴ حاکی از وقوع ۵۲۱

مروتی برهم‌باری بحران‌های امنیتی در پاکستان و پیامدها برای جمهوری اسلامی ایران

حمله تروریستی و دست‌کم ۸۵۲ کشته بوده است که بیش از ۹۵ درصد این رخدادها در ایالت‌های خیبرپختونخوا و بلوچستان متمرکز شده‌اند (PIPS, 2025).

در سال ۲۰۲۵، با تداوم حملات گروه‌های تجزیه‌طلب بلوچ و عملیات تحریک طالبان پاکستان، کانون تهدید همچنان در پیرامون مناطق مرزی کم‌توسعه و گذرگاه‌های استراتژیک باقی مانده است (AP, 2025). این مناطق با محدودیت‌های زیرساختی، کمبود منابع امنیتی و دسترسی دشوار، محیطی مناسب برای فعالیت گروه‌های شورشی و افراط‌گرا فراهم کرده‌اند.

همزمان، شکاف‌های سیاسی داخلی و چالش‌های اقتصادی، از جمله شکنندگی مالی، تورم قابل‌توجه و الزام به اجرای برنامه‌های ریاضتی تحت هدایت صندوق بین‌المللی پول، ظرفیت دولت برای واکنش مؤثر و پایدار به بحران‌ها را محدود کرده است. در چنین شرایطی، فرایند برهم‌باری بحران‌ها، به ویژه در حوزه‌های امنیت، اقتصاد و مشروعیت سیاسی، پیامدهای گسترده‌ای برای پایداری دولت مرکزی و امنیت ملی پاکستان دارد.

در این چارچوب، گزاره‌هایی چون «گروه‌های تهدید و پویایی‌های عملیاتی»، «اقتصاد شکننده و ظرفیت واکنش دولت» و «جغرافیای تهدید: پیرامون‌های مرزی و کریدورها» اهمیت ویژه‌ای یافته و به عنوان شاخص‌های کلیدی برای تحلیل و پیش‌بینی پیامدهای امنیتی و استراتژیک پاکستان مطرح هستند. این تحلیل نشان می‌دهد که امنیت و ثبات در پاکستان به‌طور مستقیم با توان پاسخگویی دولت، مدیریت منابع نظامی و اقتصادی و کنترل پیرامون‌های مرزی و گذرگاه‌های استراتژیک مرتبط است.

۱. گروه‌های تهدید و پویایی‌های عملیاتی

• تحریک طالبان پاکستان؛ پس از تثبیت قدرت طالبان در افغانستان در ۲۰۲۱،

تحریک طالبان پاکستان دسترسی به عمق استراتژیک بیشتری پیدا کرده و آزادی تحرک و شبکه‌های فرامرزی خود را گسترش داده است. این گروه‌الگوهای حملات فرامرزی و کمین‌های هدفمند علیه نیروهای امنیتی در ایالت خیبر پختونخوا را در سال‌های ۲۰۲۴-۲۰۲۵ استمرار داده است. تحلیل‌های داده‌محور بر اساس پرونده‌های عملیاتی این گروه طی ۲۰۰۶-۲۰۲۵ نشان می‌دهد که شبکه جذب جنگجو، جابه‌جایی جغرافیایی و بهره‌گیری از مرزهای دشوار به‌طور انعطاف‌پذیر و بین‌مرزی عمل می‌کند که هزینه‌های مقابله صرفاً نظامی را به شدت افزایش می‌دهد. شاخص جهانی تروریسم ۲۰۲۵ نیز تحریک طالبان پاکستان را در میان چهار گروه مرگبار جهان در سال ۲۰۲۴ معرفی کرده است که اهمیت این گروه در تداوم ناامنی در پاکستان را برجسته می‌کند (CTC, 2025). این واقعیت، نشان‌دهنده تأثیر پایدار تحریک طالبان بر امنیت داخلی و منطقه‌ای است و بر پیچیدگی مدیریت تهدیدات مرزی و امنیتی می‌افزاید.

- گروه‌های تجزیه‌طلب بلوچ و شبکه‌های مرتبط؛ ایالت بلوچستان همچنان کانون «تهدیدات ترکیبی» است که شامل شورش‌های جدایی‌طلبانه، جنایت سازمان‌یافته و حملات هدفمند علیه زیرساخت‌ها و منافع سرمایه‌گذاران خارجی به‌ویژه چینی‌ها، می‌باشد. «تیپ مجید» وابسته به ارتش آزادی‌بخش بلوچستان از ۲۰۱۸ تاکنون با بهره‌گیری از عملیات انتحاری پیچیده و هدف‌گیری دارایی‌های مرتبط با گوادر و سی‌پک، توانسته است تصویری از هراس و تهدید طولانی‌مدت برای شرکای خارجی ایجاد کند. در سال ۲۰۲۵، تداوم حملات این گروه‌ها شامل خرابکاری در خطوط مواصلاتی، حمله به قطارها و پاسگاه‌ها و هدف‌گیری پروژه‌های توسعه‌ای، نشان می‌دهد که این گروه‌ها با حفظ الگوهای رزم پیشین، اهداف جدیدی از جمله توقف دوزنمای توسعه بدون حضور خود را در ادراک سیاست‌گذاران پاکستانی و سرمایه‌گذاران خارجی تثبیت کرده‌اند.

تغییر الگوی تهدید در پاکستان باعث شده مسئله ترور زیرساخت‌ها به یکی از مهم‌ترین ملاحظات امنیتی دولت پاکستان و طرف چینی تبدیل شود و پیش‌بینی می‌شود این مسئله پاکستان را از یک بحران داخلی به یک بحران منطقه‌ای میان ایران، پاکستان و افغانستان سوق دهد (CTC, 2025a)

در کنار این شبکه‌ها، گروه‌های کوچک‌تری مانند «سازمان انقلابی سند» در ایالت سند و بقایای گروه‌های فرقه‌ای مانند لشکر جهنگوی در برخی محلات شهری حضور دارند. هرچند وزن عملیاتی آن‌ها کمتر است، ترکیب «عملیات کوچک و اثر رسانه‌ای» می‌تواند چرخه ترس و هزینه‌های امنیت شهری را افزایش دهد و فشار بر منابع امنیتی را تشدید کند (ACLEDA, 2025).

• داعش خراسان و تهدیدات فرقه‌ای؛ هرچند حضور داعش خراسان نسبت به تحریک طالبان و ارتش آزادی‌بخش بلوچستان محدودتر است، اما این گروه توان بالایی در ایجاد «شوک امنیتی» از طریق عملیات انتحاری یا حملات نمادین به نقاط حساس، به ویژه پروژه‌های زیرساختی دارد. این گروه نیز در فهرست مرگ‌بازترین گروه‌ها در سال ۲۰۲۴ قرار داشته است. تمرکز داعش خراسان بر اهداف مذهبی و فرقه‌ای، به ویژه در اماکن عمومی و شهری، می‌تواند فشار امنیتی بر شهرهای بزرگ را افزایش داده و واگرایی اجتماعی را تشدید کند. الگوی عملیات داعش خراسان با بهره‌گیری از جغرافیای عمل هوشمندانه طراحی شده است که توان مقابله نیروهای امنیتی را بر پایه شناخت عملیاتی کاهش می‌دهد و دامنه هراس را به مناطق نسبتاً امن‌تر، مانند ایالت خیبر پختونخوا و سند، گسترش می‌دهد (DFAT, 2025). تمرکز بر قطب‌های صنعتی و تجاری ایالت سند می‌تواند فعالان اقتصادی و صنعتی را به ابزار فشار علیه تشکیلات نظامی و امنیتی پاکستان تبدیل کند و به این ترتیب، پیچیدگی تهدیدات فرقه‌ای و اقتصادی در کنار یکدیگر تشدید شود.

۲. اقتصاد شکننده و ظرفیت واکنش

هم‌زمان با بحران سیاسی، پاکستان با یک رکود اقتصادی حاد، تورم بی‌سابقه و فشارهای مالی شدید مواجه است. کاهش ذخایر ارزی، فرار سرمایه و وابستگی مستمر به وام‌های صندوق بین‌المللی پول، ظرفیت اقتصادی کشور را به شدت محدود کرده و انعطاف دولت برای مقابله با بحران‌ها را کاهش داده است (World Bank, 2025). مطابق با الگوی هم‌افزایی بحران‌ها، بحران اقتصادی و بحران سیاسی در تعامل پیچیده‌ای با یکدیگر عمل می‌کنند؛ ضعف دولت در اتخاذ تصمیمات اقتصادی مؤثر، اعتماد عمومی را کاهش داده و نارضایتی اجتماعی را تشدید می‌کند که خود زمینه‌ساز افزایش اعتراضات و شورش‌های محلی و گروه‌های افراطی مانند تحریک طالبان پاکستان و گروه‌های جدایی طلب بلوچ است (CTC, 2025).

این فرایند یک چرخه بازخوردی ایجاد می‌کند؛ هرچه ناامنی در کشور افزایش می‌یابد، سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی کاهش یافته و منابع لازم برای تأمین امنیت و توسعه کاهش می‌یابد. در نتیجه، بحران اقتصادی نه تنها وضعیت مالی را وخیم‌تر می‌کند، بلکه ظرفیت پاسخ‌دهی دولت به تهدیدات امنیتی و سیاسی را نیز تضعیف می‌سازد. به عبارت دیگر، بحران اقتصادی و امنیتی به صورت یک تعامل متقابل، یکدیگر را تقویت کرده و چرخه معیوب ناامنی و رکود اقتصادی را بازتولید می‌کنند.

با وجود این، اقتصاد پاکستان در سال‌های ۲۰۲۴-۲۰۲۵، نشانه‌هایی از ثبات کلان از خود نشان داد؛ کاهش تورم نقطه‌به‌نقطه، کاهش تدریجی نرخ بهره و ثبت مازاد حساب جاری در برخی مقاطع، نمایانگر بهبود نسبی شاخص‌های کلان اقتصادی بود. با این حال، رشد واقعی اقتصادی پایین، بدهی عمومی بالا، کسری بودجه مداوم و

مروتی برهم‌باری بحران‌های امنیتی در پاکستان و پیامدها برای جمهوری اسلامی ایران

وابستگی به پشتیبانی صندوق بین‌المللی پول، فضای مانور سیاست‌گذاری اقتصادی را به شدت محدود کرده است. بودجه سال ۲۰۲۵ با افزایش ۲۰ درصدی مخارج دفاعی و تعیین اهداف رشد بلندپروازانه تدوین شد، اما تحلیل‌گران نسبت به تحقق این اهداف در سایه سیاست‌های ریاضتی، اصلاحات ناکافی در بخش انرژی و ضعف سرمایه‌گذاری خصوصی، ابراز تردید دارند (وزارت مالی پاکستان، ۲۰۲۵).

این وضعیت، «ظرفیت پاسخ‌دهی» دولت را به شدت محدود کرده است. دولت ناچار است اولویت خود را بر هزینه‌های فوری و امنیتی قرار دهد و سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت در حوزه‌های حیاتی مانند آموزش، توسعه محلی و توسعه مناطق مرزی کاهش یابد. نتیجه این روند، بازتولید چرخه ناامنی در پیرامون‌ها و تثبیت وضعیت شکننده اقتصادی - امنیتی است که توان دولت پاکستان برای مقابله با بحران‌های هم‌افزا را به طور مستمر تحلیل می‌برد.

۳. جغرافیای تهدید: پیرامون‌های مرزی^۱ و کریدورها

تحلیل‌الگوی حملات نشان می‌دهد که «کمان پیرامونی» از وزیرستان تا مکران به عنوان نقطه اتصال تهدیدات شورشی و فرقه‌ای عمل می‌کند و نقش راهبردی در شکل‌دهی به ناامنی‌های پاکستان دارد. در این چارچوب، راهبرد گروه‌های تجزیه‌طلب بلوچ عمدتاً بر «اختلال در کریدورها و اهداف نمادین سی‌پک» متمرکز است و با هدف افزایش هزینه‌های سرمایه‌گذاری خارجی و تضعیف مشروعیت دولت مرکزی، امتیاز سیاسی

۱. عبارت «پیرامون‌های مرزی» (Border Peripheries) در متون ژئوپلیتیک و مطالعات امنیتی به مناطقی اطلاق می‌شود که در حاشیه جغرافیایی مرزهای ملی قرار دارند؛ از مراکز سیاسی و اقتصادی کشور فاصله مکانی و نهادی دارند؛ معمولاً دارای ساختارهای اجتماعی، قومی یا اقتصادی متمایز از مناطق مرکزی هستند و از نظر دولت‌ها، مناطق کم‌توسعه، کم‌نظارت یا دارای وضعیت امنیتی شکننده محسوب می‌شوند. به بیان دیگر، پیرامون‌های مرزی مناطقی‌اند که در تماس مستقیم با مرزهای بین‌المللی قرار دارند و در آنجا حاکمیت ملی، تعاملات فراملی و پویایی‌های غیردولتی (مانند قاچاق، مهاجرت غیرقانونی یا کنش‌های گروه‌های غیردولتی) به شدت در هم تنیده‌اند.

کسب می‌کنند. این گروه‌ها، از طریق حملات هدفمند به زیرساخت‌ها، مسیرهای اقتصادی و پروژه‌های توسعه‌ای، تلاش می‌کنند دولت مرکزی را در موضع دفاعی قرار دهند و توان عملیاتی ارتش و نهادهای امنیتی را محدود کنند.

در ایالت خیبر پختونخوا، طالبان با بهره‌گیری از عمق مرزی، شبکه‌های محلی و تسلط بر مسیرهای مواصلاتی، حملات مداوم خود را به پاسگاه‌ها، کاروان‌ها و مقامات محلی انجام می‌دهد. این تهدیدات مستمر، مدیریت امنیت کریدوری را به یک مسئله راهبردی و ملی بدل کرده است. ایالت خیبر پختونخوا به عنوان گلوگاه سی‌پک، نقطه اتصال ناامنی تحریک طالبان با تهدیدات ارتش آزادیبخش بلوچ در بلوچستان علیه زیرساخت‌های اقتصادی است. این هم‌افزایی تهدیدات، الگویی جدید از خطرات امنیتی در پاکستان ایجاد کرده است که با هدف اثرگذاری حداکثری بر دولت مرکزی و محدود کردن توان پاسخگویی تشکیلات نظامی و امنیتی، طراحی شده است (ڈان اردو، ۲۰۲۵). پیامدهای این وضعیت بر امنیت ملی پاکستان چندلایه و گسترده است:

- فرسایش نهادی و امنیت خرد: فشار مداوم بر نیروی انسانی و تجهیزات، همراه با نیازهای گسترده امنیت مرزی، منابع را از خدمات عمومی و توسعه محلی منحرف می‌کند و موجب افزایش نارضایتی اجتماعی می‌شود.
- سرمایه‌گریزی و ریسک سیاسی سرمایه‌گذاری: حمله به دارایی‌های خارجی و زیرساخت‌های حیاتی انرژی و حمل‌ونقل، ریسک سرمایه‌گذاری را افزایش داده و اهداف توسعه و رشد اقتصادی کشور را تحت الشعاع قرار می‌دهد.
- پیچیدگی فراملی تهدیدات: پیوندهای فرامرزی شورش بلوچ و پویایی تحریک طالبان در محیط پسا طالبان، مدیریت امنیت با همسایگان از جمله ایران و افغانستان را حساس‌تر ساخته و هر حادثه مرزی می‌تواند تبعات دیپلماتیک فوری و گسترده‌ای داشته باشد.

مروتی برهم‌باری بحران‌های امنیتی در پاکستان و پیامدها برای جمهوری اسلامی ایران

• فشار بر حکمرانی محلی: ضعف دولت‌های ایالتی در بلوچستان و خیبر پختونخوا در ارائه خدمات جامعه‌محور و امنیت پایدار، چرخه جذب نیروی شورشی و تقویت حضور گروه‌های افراطی را افزایش می‌دهد.

به‌طور کلی، این جغرافیای تهدید، نه تنها مدیریت امنیت داخلی و مرزی را پیچیده‌تر کرده، بلکه باعث ایجاد یک چرخه معیوب از فرسایش ظرفیت نهادی، ریسک اقتصادی و چالش‌های سیاسی شده است که اثرات آن فراتر از مرزهای داخلی پاکستان و بر امنیت منطقه‌ای و ثبات بلندمدت کشور و همسایگان آن منعکس می‌شود (ڈان اردو، ۲۰۲۵).

د) پاکستان؛ از فرسودگی عملیاتی تا تحلیل مشروعیت

همان‌طور که در چارچوب مفهومی تشریح شد، پیچیدگی‌های امنیتی در پاکستان دیگر نمی‌تواند در قالب تهدیدهای منفرد و جداگانه تحلیل شود. در دو سال اخیر، این کشور شاهد هم‌زمانی بی‌سابقه‌ای از بحران‌ها بوده است؛ شامل بی‌ثباتی سیاسی داخلی، تنش‌های اقتصادی، بازتعریف الگوهای تهدید افراط‌گرایی تحریک طالبان پاکستان و فشارهای مرزی هم‌زمان با افغانستان و هند. این وضعیت در دوره اخیر، به ویژه در پرتو بحران کشمیر و تشدید درگیری نظامی با هند، افزایش یافته است و نشان می‌دهد که مسائل امنیتی پاکستان دیگر قابل تفکیک و دسته‌بندی به صورت مجزا نیستند. این برهم‌باری بحران‌ها، در چند حوزه مشخص نمود یافته است:

• افزایش تهدیدات ناشی از گروه‌های شبه‌نظامی و افراط‌گرا: تحریک طالبان و سایر گروه‌های مشابه با تمرکز بر نقاط ضعف نظامی و امنیتی پاکستان، فعالیت‌های خود را گسترش داده‌اند و در مواقع حساس سیاسی و امنیتی، از فرصت‌های موجود بهره‌برداری می‌کنند.

- فشارهای اقتصادی و پیامدهای بین‌المللی: نگرانی‌های چین درباره تعلیق احتمالی پروژه‌های کلان اقتصادی، به‌ویژه کریدور اقتصادی چین- پاکستان و پیامدهای آن بر اقتصاد شکننده پاکستان، به تضعیف ظرفیت دولت در مدیریت بحران‌ها افزوده است.
- چالش‌های سیاسی و اجتماعی داخلی: افزایش مطالبات اجتماعی و سیاسی، به‌ویژه در میان اقشار محروم و نواحی مرزی، نظم سنتی سیاسی و حزبی پاکستان را به چالش کشیده و به تضعیف مشروعیت دولت مرکزی انجامیده است.
- پیامدهای امنیتی برای همسایگان و به‌ویژه ایران: بی‌ثباتی مستمر در مرزهای مشترک و افزایش فعالیت گروه‌های شبه‌نظامی، خطر سرایت ناامنی به مناطق مرزی ایران را افزایش داده و همکاری‌های امنیتی دوجانبه را تحت فشار قرار داده است.

هم‌زمانی و برهم‌باری بحران‌ها، نه مجموعه‌ای از چالش‌های منفرد، بلکه فرایندی هم‌افزا و متعامل است که توان پاسخگویی دولت مرکزی پاکستان را به شدت فرسایش داده است. نتیجه این فرایند، ایجاد یک چرخه معیوب بحران‌هاست که هر تهدید جدید، توان دولت برای مدیریت بحران‌های موجود را کاهش می‌دهد و زمینه را برای ظهور تهدیدات جدید و پیچیده‌تر فراهم می‌آورد. به عبارت دیگر، برهم‌باری بحران‌ها پاکستان را در مسیری قرار داده است که آینده امنیتی، اقتصادی و سیاسی آن به شدت آسیب‌پذیر و نامطمئن شده و مدیریت آن نیازمند راهبردی جامع، چندبعدی و هماهنگ با واقعیت‌های داخلی و منطقه‌ای است.

۱. فرسایش ظرفیت عملیاتی: فشار بر ارتش و نهادهای امنیتی

برهم‌باری بحران‌ها، توان و ظرفیت نیروهای نظامی و امنیتی پاکستان را به شدت تحت تأثیر قرار داده و به فرسایش فزاینده توان عملیاتی و کاهش کارایی نهادی آن‌ها منجر شده

مروتی برهم‌باری بحران‌های امنیتی در پاکستان و پیامدها برای جمهوری اسلامی ایران

است. ارتش پاکستان، به‌عنوان اصلی‌ترین نهاد امنیتی و سیاسی این کشور، در شرایط جدید ناگزیر از تقسیم منابع انسانی، مالی و تجهیزاتی خود در چندین جبهه هم‌زمان است. این وضعیت، کارایی عملیاتی نیروها را در هر یک از این جبهه‌ها کاهش داده و توانمندی استراتژیک کلی ارتش را با فشار مضاعف مواجه کرده است. ارتش از یک سو درگیر تهدیدات سنتی از سوی هند در مرز شرقی (به‌ویژه در خط کنترل کشمیر) است و از سوی دیگر باید با افزایش چشمگیر حملات تحریک طالبان پاکستان در مناطق شمال غربی و همچنین عملیات‌های جدایی‌طلبان بلوچ در جنوب غرب مقابله کند (International Crisis Group, 2024). این هم‌زمانی تهدیدات، ارتش را در موقعیتی قرار داده که به‌نوعی می‌توان آن را «جنگ فرسایشی چندبعدی» نامید.

جنگ چندجبهه‌ای و تقسیم منابع: داده‌های منتشرشده از سوی مؤسسات معتبر پژوهشی در دو سال اخیر، روند نگران‌کننده‌ای از تشدید خشونت‌ها در پاکستان را نشان می‌دهد. بر اساس گزارش مؤسسه مطالعات صلح پاکستان، تعداد حملات تروریستی در سال ۲۰۲۳ به بالاترین میزان خود از سال ۲۰۱۴ رسید (PIPS, 2023). در سال ۲۰۲۴، این روند نه تنها مهار نشد، بلکه شدت بیشتری یافت؛ به‌گونه‌ای که تعداد حملات تروریستی نسبت به ۲۰۲۳ بیش از دو برابر شد و برای نخستین بار از مرز ۱۰۰۰ مورد عبور کرد. شمار کشته‌شدگان نیز از ۷۴۸ نفر در سال ۲۰۲۳ به ۱۰۸۱ نفر در ۲۰۲۴ افزایش یافت (افزایش ۴۵ درصدی). تنها در سه‌ماهه نخست ۲۰۲۵، با ثبت ۸۰ حمله و ۲۱۸ قربانی، رشد ۸۱ درصدی نسبت به دوره مشابه سال گذشته مشاهده شده است (دّان اردو، ۲۰۲۵).

تعداد قربانیان (کشته‌ها)	تعداد حملات تروریستی	دوره زمانی
۷۴۸ کشته	۵۱۷ حمله	کل سال ۲۰۲۳
۱۰۸۱ کشته	۱۰۹۹ حمله	کل سال ۲۰۲۴
۲۱۸ قربانی	۸۰ حمله	سه‌ماهه اول ۲۰۲۵

فصلنامه مطالعات راهبردی، دوره بیست و هشتم، شماره سوم/ پیاپی ۱۰۹، پاییز ۱۴۰۴

افزایش سالیانه	۱۱۲٪ از ۲۰۲۳ تا ۲۰۲۴	۴۵٪ در کشتارها
----------------	----------------------	----------------

منبع: نگارنده بر اساس داده‌های PIPS و دآن اردو (۲۰۲۵)

افزایش این حملات، نه تنها نیروهای امنیتی، بلکه زیرساخت‌های حیاتی از جمله تأسیسات انرژی، خطوط لوله گاز و پروژه‌های کلان اقتصادی مانند کریدور اقتصادی چین- پاکستان را نیز هدف قرار داده است. این وضعیت، بحران امنیتی را با بحران اقتصادی درهم تنیده و موجب اختلال در پروژه‌های توسعه‌ای، خروج سرمایه و کاهش اعتماد سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی شده است. برای مهار تهدیدات رو به گسترش، ارتش ناگزیر شده بخشی از نیروهای خود را از مرزهای شرقی به مناطق غربی و داخلی مانند خیبر پختونخوا و بلوچستان منتقل کند. این جابه‌جایی هرچند در کوتاه‌مدت برای مقابله با تروریسم ضروری است، اما به‌طور مستقیم توان بازدارندگی ارتش در برابر تهدیدات سنتی را تضعیف کرده و برای بازیگران منطقه‌ای فرصت‌هایی جهت بهره‌برداری از این شکاف امنیتی ایجاد کرده است (Wilson Center, 2024).

● **فقدان استراتژی منسجم:** از ضدتروریسم تا ضدشورش: یکی از پیامدهای بنیادی برهم‌بازی بحران‌ها، ناتوانی ارتش در تدوین و اجرای یک استراتژی منسجم و چندوجهی است. ماهیت ناهمگون تهدیدات، اقتضائات متفاوتی را می‌طلبد که گاه در تضاد با یکدیگر قرار می‌گیرند. مقابله با تحریک طالبان پاکستان مستلزم یک رویکرد ضدتروریسم با محوریت عملیات هدفمند نظامی، کنترل مرزی و همکاری اطلاعاتی بین‌المللی است؛ در حالی که رویارویی با گروه‌های جدایی طلب بلوچ نیازمند یک رویکرد ضدشورش است که مؤلفه‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی را نیز دربرگیرد (International Crisis Group, 2024). این ناهمخوانی در راهبردها، ارتش را به اتکای بیش از حد بر ابزار نظامی سوق داده

مروتی برهم‌باری بحران‌های امنیتی در پاکستان و پیامدها برای جمهوری اسلامی ایران

است؛ درحالی‌که ماهیت برخی بحران‌ها، به‌ویژه در بلوچستان، ماهیتی سیاسی و ساختاری دارد. در نتیجه، تمرکز صرف بر سرکوب نظامی می‌تواند نارضایتی‌های محلی را تشدید کرده و چرخه خشونت را بازتولید کند.

● **پیامدهای راهبردی فرسایش عملیاتی:** فرسایش ظرفیت عملیاتی ارتش پاکستان پیامدهایی چندلایه دارد:

- تضعیف بازدارندگی سنتی: تمرکز بر تهدیدات داخلی موجب کاهش توان ارتش در برابر تهدیدات خارجی و تضعیف موقعیت چانه‌زنی منطقه‌ای اسلام‌آباد می‌شود.

- کاهش کارایی و روحیه نیروها: فشار مداوم عملیاتی بدون فرصت بازسازی، به فرسودگی جسمی و روانی پرسنل انجامیده و بر روحیه نیروهای رزمی اثر منفی می‌گذارد.

- تولید چرخه فرسایشی ناامنی: هرچه ظرفیت ارتش در مدیریت بحران‌ها کاهش می‌یابد، دولت نیز در کنترل اوضاع ناتوان‌تر می‌شود؛ این امر نارضایتی‌های اجتماعی را تقویت کرده و به ظهور گروه‌های افراطی جدید منجر می‌گردد.

در مجموع، فرسایش ظرفیت عملیاتی ارتش پاکستان صرفاً یک چالش تاکتیکی نیست، بلکه بحرانی ساختاری و راهبردی است که امنیت ملی، ثبات سیاسی و انسجام نهادی کشور را تهدید می‌کند. تداوم این روند، به‌منزله ورود پاکستان به چرخه‌ای بی‌پایان از بی‌ثباتی است که پیامدهای آن نه تنها در سطح ملی بلکه در سطح منطقه‌ای به‌ویژه برای جمهوری اسلامی ایران بازتاب خواهد یافت؛ بنابراین، بازاندیشی در راهبردهای امنیتی و تمرکز بر ریشه‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی بحران، ضرورتی حیاتی برای آینده این کشور به‌شمار می‌آید.

۲. فرسایش ظرفیت مالی و اقتصادی: هزینه‌های پنهان ناامنی

برهم باری بحران‌های امنیتی در پاکستان، فشار سنگینی بر ساختار مالی و اقتصاد ملی این کشور وارد کرده و به تدریج بنیان‌های اقتصادی آن را دچار فرسایش ساختاری کرده است. در دو سال اخیر، تشدید ناامنی‌های داخلی، رکود تورمی و افزایش درگیری‌ها در مرزها، اقتصاد شکننده پاکستان را وارد مرحله‌ای از آسیب‌پذیری نظام‌مند کرده است. این فرسایش را می‌توان در دو سطح اصلی مورد بررسی قرار داد: نخست، هزینه‌های مستقیم مالی و بودجه‌ای و دوم، پیامدهای غیرمستقیم اقتصادی و سرمایه‌گذاری.

● **هزینه‌های مستقیم:** بحران بودجه در سایه امنیت: دولت پاکستان در سال‌های اخیر با بحرانی چندلایه مواجه بوده است؛ از یک سو، فشار فزاینده بر بودجه ملی در نتیجه‌ی درگیری‌های مرزی، تهدیدات تروریستی و بی‌ثباتی داخلی و از سوی دیگر، الزامات مالی ناشی از مذاکرات مداوم با نهادهای بین‌المللی مانند صندوق بین‌المللی پول برای دریافت بسته‌های نجات اقتصادی (IMF, 2025). به‌رغم شرایط بحرانی مالی، دولت همچنان ناگزیر است بخش قابل توجهی از بودجه عمومی را به امور دفاعی و امنیتی اختصاص دهد. این امر به‌ویژه پس از افزایش تنش‌های نظامی با هند و تداوم بحران امنیتی در مرزهای افغانستان، در قالبی آشکارتر نمود یافته است.

بر اساس گزارش‌های رسمی، هزینه‌های مرتبط با مبارزه با تروریسم به‌طور میانگین بیش از ۴ درصد از تولید ناخالص داخلی را به خود اختصاص داده است (World Bank, 2025). چنین رقمی برای اقتصادی که با نرخ تورم دو رقمی، کسری بودجه ساختاری و کاهش ارزش روپیه مواجه است، بسیار سنگین تلقی می‌شود. پیامد طبیعی این وضعیت، کاهش شدید سرمایه‌گذاری در بخش‌های زیرساختی، آموزشی و بهداشتی است؛ حوزه‌هایی که در بلندمدت نقش حیاتی در ایجاد ثبات اقتصادی و اجتماعی دارند. در نتیجه، پاکستان در وضعیتی قرار گرفته که امنیت محوری بودجه‌ای، عملاً توسعه‌زدایی اقتصادی را رقم زده است.

• **هزینه‌های غیرمستقیم:** تأثیر ناامنی بر اقتصاد کلان و سرمایه‌گذاری: افزایش ناامنی، به شکل مستقیم و غیرمستقیم، بر فضای سرمایه‌گذاری و فعالیت‌های اقتصادی تأثیر منفی گذاشته است. ناامنی‌های پی‌درپی موجب تضعیف اعتماد سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی شده و ریسک سرمایه‌گذاری را به بالاترین سطح در دو دهه اخیر رسانده است. حملات تروریستی هدفمند به زیرساخت‌های انرژی و پروژه‌های کلیدی مانند کریدور اقتصادی چین-پاکستان، به ویژه در ایالت بلوچستان، نگرانی گسترده‌ای در میان سرمایه‌گذاران خارجی ایجاد کرده است (Zafar & Hameed, 2025). در نتیجه، روند خروج سرمایه از کشور تسریع و ورود سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به شدت کاهش یافته است.

با وجود تلاش‌های دولت برای جذب سرمایه خارجی و اصلاح ساختار اقتصادی، داده‌های سال ۲۰۲۵ نشان می‌دهد که میزان سرمایه‌گذاری خارجی همچنان پایین‌تر از سطح پیش‌بینی شده باقی مانده است. این کاهش، نه تنها رشد اقتصادی را محدود کرده بلکه تراز پرداخت‌ها و ذخایر ارزی کشور را نیز در وضعیت بحرانی قرار داده است. در چنین شرایطی، پاکستان درگیر چرخه‌ای از ناامنی اقتصادی شده است که در آن، هر اقدام اصلاحی با بازگشت بحران‌های جدید خنثی می‌شود.

• **چرخه معیوب بحران:** از رکود اقتصادی تا ناامنی بازتولیدشونده: تحلیل داده‌های اقتصادی و امنیتی نشان می‌دهد که میان ناامنی و رکود اقتصادی در پاکستان، رابطه‌ای چرخه‌ای و خودتشدیدشونده^۱ برقرار است. رکود اقتصادی، با افزایش نرخ بیکاری، گسترش فقر و تعمیق نابرابری اجتماعی، زمینه مناسبی برای افراط‌گرایی و جذب نیرو در گروه‌های شبه‌نظامی فراهم می‌آورد. در مقابل، گسترش فعالیت‌های تروریستی و تخریب زیرساخت‌ها، سرمایه‌گذاری و تجارت را تضعیف می‌کند و رکود اقتصادی را عمیق‌تر می‌سازد.

1. self-reinforcing cycle

دولت مرکزی در پاکستان به خوبی آگاه است که تداوم این روند، می‌تواند اقتصاد کشور را به مرز فروپاشی بکشاند. از دیدگاه نهادهای سیاست‌گذار در اسلام‌آباد، امنیت و اقتصاد دو روی یک سکه‌اند: تضعیف یکی، دیگری را نیز فرسوده می‌سازد. این وضعیت، نوعی تعادل منفی را پدید آورده است که در آن، هرگونه مداخله در یکی از حوزه‌ها بدون اصلاح ساختاری در دیگری، تنها اثرات موقتی خواهد داشت؛ بنابراین، برهم‌باری بحران‌های امنیتی و اقتصادی در پاکستان نه تنها یک تهدید آنی، بلکه یک خطر وجودی برای تداوم دولت-ملت در این کشور محسوب می‌شود.

۳. فرسایش مشروعیت و ثبات سیاسی: از دست رفتن اعتماد عمومی

برهم‌باری بحران‌ها در پاکستان، به شدت مشروعیت سیاسی و ثبات نهادی دولت مرکزی را تضعیف کرده است. ناتوانی مداوم دولت در مدیریت هم‌زمان بحران‌های امنیتی و اقتصادی نه تنها به ناکارآمدی در سطح عملکردی انجامیده، بلکه اعتماد عمومی به نهادهای حکومتی را نیز به‌طور چشمگیری فرسوده است. این وضعیت، در دو سال اخیر و در پی تشدید تحولات سیاسی و افزایش حملات تروریستی، به مرحله‌ای بحرانی رسیده است که نموده‌های آن را می‌توان در چند بُعد بررسی کرد.

● از دست رفتن اعتماد عمومی و تعمیق شکاف دولت-جامعه: در شرایطی که دولت تلاش دارد تا با اتخاذ سیاست‌های اضطراری، ثبات نسبی برقرار کند، انتظارات جامعه از دولت برای ارائه امنیت و رفاه نیز افزایش یافته است. با این حال، داده‌های تجربی دو سال اخیر حاکی از کاهش چشمگیر اعتماد عمومی به کارآمدی دولت است. گزارش‌های میدانی و نظرسنجی‌های معتبر، از جمله گزارش گالوپ پاکستان (Gallup Pakistan, 2024)، نشان می‌دهند که نارضایتی از عملکرد دولت و نهادهای امنیتی در مدیریت بحران‌ها به بالاترین سطح خود رسیده است. این نارضایتی، به‌ویژه پس از حملات تروریستی گسترده و بحران‌های اقتصادی، به شکل اعتراضات خیابانی و تظاهرات عمومی بروز

مروتی برهم باری بحران‌های امنیتی در پاکستان و پیامدها برای جمهوری اسلامی ایران

یافته و بر شکاف میان حاکمیت و جامعه افزوده است.

در این میان، نقش ارتش پاکستان به‌عنوان بازیگر محوری در سیاست داخلی نیز با چالش‌های جدی روبه‌رو شده است. اگرچه در دهه‌های گذشته ارتش توانسته بود با رویکردهای قاطعانه نظم موقتی ایجاد کند، اما در شرایط کنونی، با تعدد جبهه‌های درگیری و ماهیت پیچیده تهدیدات، این نهاد نیز از کارآمدی سابق فاصله گرفته است. افزایش حجم انتقادهای عمومی و کاهش مشروعیت ارتش در افکار عمومی، بیانگر آن است که اقتدار تاریخی نهاد نظامی در پاکستان در حال فرسایش است. این تحول، ثبات سیاسی را شکننده‌تر و زمینه را برای قطبی‌سازی اجتماعی و سیاسی گسترده‌تر فراهم کرده است.

• **پیامدهای فرسایش مشروعیت بر زمامداری و سیاست‌گذاری: فرسایش مشروعیت،** به‌طور مستقیم توانایی دولت را برای طراحی و اجرای راهبردهای امنیتی بلندمدت و توسعه محور تضعیف می‌کند. در چنین شرایطی، دولت ناگزیر به اتخاذ سیاست‌های کوتاه‌مدت، واکنشی و تاکتیکی می‌شود که بیشتر برای کنترل فوری بحران‌ها طراحی شده‌اند تا حل ریشه‌ای آنها. اقداماتی نظیر عملیات نظامی مقطعی، وعده‌های اقتصادی کوتاه‌مدت یا تغییرات موقت در کابینه، نه تنها موجب احیای اعتماد عمومی نمی‌شوند، بلکه به چرخه معیوب بحران‌ها دامن می‌زنند.

در واقع، دولت پاکستان درگیر نوعی جنگ فرسایشی چندبعدی است؛ جنگی که در آن هر اقدام اصلاحی با مقاومت ساختاری و فشار بحران‌های هم‌زمان مواجه می‌شود. تداوم این روند، دولت را در مسیری بی‌پایان قرار داده که در آن، هر بحران جدید، ظرفیت دولت برای مدیریت بحران‌های موجود را کاهش می‌دهد. پیامد طبیعی این وضعیت، افزایش تخلفات، کاهش پایبندی به قانون و تضعیف اعتماد جامعه بین‌المللی به دولت پاکستان است (علی، ۱۴۰۲).

در سطح بین‌المللی، کاهش مشروعیت دولت و تردید نسبت به ثبات داخلی، همکاری‌های امنیتی و اقتصادی پاکستان با بازیگران خارجی را نیز دشوار ساخته است. ضعف اعتبار سیاسی، به‌ویژه در زمینه همکاری‌های ضدتروریسم و دریافت کمک‌های مالی بین‌المللی، سبب شده تا دولت در تأمین منابع لازم برای بازسازی اقتصادی نیز ناکام بماند. به این ترتیب، فرسایش مشروعیت داخلی به تضعیف موقعیت خارجی پاکستان منتهی شده و بحران مشروعیت را از سطح ملی به سطح منطقه‌ای و بین‌المللی گسترش داده است.

در مجموع، تحلیل داده‌های دو سال اخیر نشان می‌دهد که پدیده برهم‌باری بحران‌ها در پاکستان واقعیتی ساختاری و غیرقابل انکار است. تعامل هم‌زمان بحران‌های امنیتی، اقتصادی و سیاسی، به‌صورت سامانمند سه بُعد اصلی قدرت دولت شامل ظرفیت عملیاتی، توان مالی و مشروعیت سیاسی را دچار فرسایش کرده است. این فرسایش چندبعدی، پاکستان را در موقعیتی قرار داده که در آن، هر بحران جدید نه تنها بحران‌های قبلی را تشدید می‌کند، بلکه توان دولت برای مواجهه با آنها را نیز کاهش می‌دهد. در نتیجه، دولت در وضعیتی از ناامنی بازتولیدشونده گرفتار شده که مسیر خروج از آن، نیازمند اصلاحات ساختاری عمیق و بازتعریف رابطه میان دولت و جامعه است.

ه) پیامدهای امنیتی برای جمهوری اسلامی ایران: تحلیلی بر تهدیدات متقاطع

امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در منطقه‌ای پرآشوب و هنگامه‌ای پرچالش و پیچیده، بیش از هر زمان دیگری به ثبات در کشورهای همسایه وابسته است. در این میان، تحولات در پاکستان، به‌ویژه در دو سال اخیر، به دلیل تأثیر مستقیم بر امنیت

مروتی برهم‌باری بحران‌های امنیتی در پاکستان و پیامدها برای جمهوری اسلامی ایران

مرزهای شرقی ایران، اهمیت مضاعفی یافته است. بحران‌های متوالی در پاکستان، از ناآرامی‌های سیاسی داخلی و رکود اقتصادی تا تشدید فعالیت گروه‌های شبه‌نظامی، بسته‌ای منسجم با ماهیتی متفاوت را پیش‌روی تشکیلات نظامی و امنیتی پاکستان و به تبع آن منطقه قرار داده است که این برهم‌باری بحران به صورت مستقیم و غیرمستقیم امنیت ملی ایران را به چالش کشیده است. همان‌گونه که ذکر آن رفت، برهم‌باری بحران‌های متفاوت در بازه زمانی کوتاه در پاکستان، توان و ظرفیت دولت مرکزی و تشکیلات نظامی و امنیتی این کشور را تحت تأثیر قرار داده و بی‌تردید تصمیم‌خردمندانه کاهش تمرکز از برخی مناطق و موضوعات باهدف افزایش توان برای مقابله با بحران‌های اشاره شده است. برای مثال، به رسم سال‌ها، بخش اعظم مسئولیت امن‌سازی خطوط مرزی مشترک میان ایران و پاکستان برعهده جمهوری اسلامی ایران بوده و پاکستان تمرکز امنیتی در خطوط مرزی خود را در چارچوب مرزی با هند و سپس افغانستان قرار داده است (مروتی و باقری، ۱۴۰۲).

نوشتار حاضر با ارائه تصویری از سی‌وروت تحولات در پاکستان و هم‌افزایی بحران‌های داخلی با گروه‌های تهدید نظیر ارتش آزادی‌بخش بلوچستان و تحریک طالبان پاکستان باورمند است که این شرایط اخیر در پاکستان تهدیدی نوظهور با عدم قطعیت‌ها و شگفتانه‌های بسیار پیش‌روی جمهوری اسلامی ایران قرار خواهد داد که در ادامه به برخی لایه‌ها و سویه‌های آن اشاره خواهد شد.

• **فرسایش ظرفیت عملیاتی پاکستان و پیامدهای آن بر امنیت مرزی ایران؛ بحران‌های متعددی که در پاکستان در حال وقوع است، به فرسایش توان عملیاتی ارتش و نهادهای امنیتی این کشور منجر شده و این وضعیت، پیامدهای مستقیمی بر امنیت مرزهای شرقی ایران داشته است.** داده‌های سال‌های ۲۰۲۴ و ۲۰۲۵ نشان می‌دهد که افزایش حملات گروه‌هایی مانند تحریک طالبان پاکستان در مناطق شمال غربی و همچنین عملیات‌های جدایی‌طلبان در بلوچستان، ارتش

پاکستان را مجبور به تقسیم منابع خود در جبهه‌های متعدد کرده است. این امر به طور مستقیم به کاهش تمرکز و توان نظارتی در مرزهای مشترک با ایران منجر شده است.

این فرسایش عملیاتی در پاکستان، فرصت‌های بیشتری را برای گروه‌های تروریستی و شبه نظامی فراهم می‌آورد تا از مرز عبور کرده و به داخل خاک ایران نفوذ کنند. به عنوان مثال، گروه جیش‌العدل و سایر گروه‌های افراطی، از ناامنی و بی‌ثباتی در بلوچستان پاکستان برای سازماندهی حملات تروریستی در استان سیستان و بلوچستان ایران استفاده می‌کنند. بر اساس گزارش‌های اطلاعاتی، این گروه‌ها در دو سال اخیر، از فضای بی‌ثبات مرزی برای انتقال نیرو، سلاح و تجهیزات به داخل ایران بهره برده‌اند. ضعف دولت مرکزی در اسلام‌آباد در کنترل کامل مناطق مرزی، به این گروه‌ها اجازه داده تا پناهگاه‌های امنی برای خود ایجاد کرده و تهدیدات امنیتی علیه ایران را افزایش دهند. این وضعیت، بار مسئولیت حفظ امنیت مرزها را به طور فزاینده‌ای بر دوش نیروهای مرزبانی و امنیتی ایران گذاشته است (روحی صفت، ۱۴۰۴).

• ابعاد اقتصادی و فرسایش مالی: سوخت‌رسانی به تهدیدات امنیتی؛ بحران‌های برهم‌باری در پاکستان، تنها به مسائل امنیتی محدود نمی‌شود. فرسایش ظرفیت مالی و اقتصادی پاکستان، به صورت غیرمستقیم، بر امنیت ایران نیز تأثیرگذار است. اقتصاد شکننده پاکستان و ناتوانی دولت در تأمین معیشت شهروندان، به ویژه در مناطق مرزی و محروم، به گسترش اقتصاد غیررسمی، قاچاق و فعالیت‌های مجرمانه دامن زده است.

بر اساس گزارش‌های صندوق بین‌المللی پول، افزایش نرخ تورم و بیکاری در پاکستان در سال ۲۰۲۵، منجر به افزایش چشمگیر قاچاق مواد مخدر و سلاح از مرزهای شرقی ایران شده است (IMF, 2025). این فعالیت‌های غیرقانونی، نه تنها به صورت

مروتی برهم‌باری بحران‌های امنیتی در پاکستان و پیامدها برای جمهوری اسلامی ایران

مستقیم امنیت داخلی ایران را تهدید می‌کنند، بلکه سود حاصل از آن‌ها، به عنوان یک منبع مالی، به گروه‌های تروریستی در منطقه کمک می‌کند تا عملیات‌های خود را ادامه دهند. در واقع، رکود اقتصادی در پاکستان، به‌طور مستقیم به افزایش قدرت مالی و لجستیکی گروه‌های تروریستی فعال در مرزهای مشترک منجر شده است و این موضوع، ماهیت تهدیدات امنیتی را پیچیده‌تر کرده است.

علاوه بر این، بی‌ثباتی اقتصادی در پاکستان، همکاری‌های اقتصادی دو کشور را نیز تحت تأثیر قرار داده است. پروژه‌های مشترک، به‌ویژه در مناطق مرزی، به دلیل نبود اطمینان از وضعیت امنیتی و اقتصادی، با کندی پیش می‌روند. این امر نه تنها به توسعه اقتصادی دو کشور لطمه می‌زند، بلکه فرصت‌های شغلی را نیز از بین می‌برد که این خود می‌تواند به نارضایتی اجتماعی در مناطق مرزی ایران را دامن بزند (هنردوست، ۱۴۰۴).

فرسایش مشروعیت و ثبات سیاسی: تأثیر بر روابط دوجانبه؛ بی‌ثباتی سیاسی و فرسایش مشروعیت دولت در پاکستان، پیامدهای منفی مستقیمی بر روابط دوجانبه با ایران داشته است. در دو سال اخیر، شاهد بی‌ثباتی‌های سیاسی مکرر در اسلام‌آباد بوده‌ایم که این امر، بر توان دولت برای اتخاذ تصمیمات استراتژیک و پایبندی به توافقات امنیتی و اقتصادی با ایران تأثیر گذاشته است. نبود یک دولت مرکزی باثبات، موجب تضعیف همکاری‌های امنیتی و اطلاعاتی میان دو کشور شده است.

از سوی دیگر، فرسایش مشروعیت دولت پاکستان می‌تواند به بی‌اعتمادی در روابط دوجانبه منجر شود. در شرایطی که دولت پاکستان درگیر بحران‌های داخلی است، ممکن است نتواند به تعهدات امنیتی خود در قبال ایران عمل کند و این امر می‌تواند به سوء تفاهم‌ها و تنش‌ها در روابط دوجانبه منجر شود. نمونه این امر را در حوادث مرزی اخیر و واکنش‌های متقابل دو کشور می‌توان مشاهده کرد که نشان از آسیب‌پذیری روابط دوجانبه در برابر بی‌ثباتی داخلی در پاکستان دارد. این وضعیت،

زمینه را برای سوءاستفاده بازیگران خارجی و دشمنان مشترک فراهم می‌آورد تا به ایجاد تفرقه میان دو کشور پردازند.

به دیگر سخن، تحلیل پیامدهای امنیتی برهم‌بازی بحران‌ها در پاکستان برای جمهوری اسلامی ایران نشان می‌دهد که امنیت دو کشور به یکدیگر وابسته است. ناامنی در پاکستان، دیگر یک مشکل داخلی نیست، بلکه یک تهدید سامانمند و متقاطع است که به صورت مستقیم بر امنیت مرزهای شرقی ایران تأثیر می‌گذارد. فرسایش ظرفیت‌های عملیاتی، مالی و سیاسی در پاکستان، به صورت مستقیم و غیرمستقیم، به گسترش فعالیت‌های تروریستی، قاچاق و بی‌ثباتی در مناطق مرزی ایران منجر شده است.

در نهایت، ایران در مواجهه با این تهدیدات نوظهور، به راهبردهای چندوجهی نیاز دارد. علاوه بر افزایش توانمندی‌های امنیتی در مرزها، ایران باید به دنبال تقویت همکاری‌های امنیتی و اطلاعاتی با دولت پاکستان باشد. همچنین، گسترش همکاری‌های اقتصادی در مناطق مرزی و کمک به توسعه محلی، می‌تواند به عنوان یک راهبرد بلندمدت برای مقابله با ریشه‌های اصلی ناامنی عمل کند. ادامه روند فعلی، تنها به یک چرخه معیوب از ناامنی و بی‌ثباتی در منطقه منجر خواهد شد که پیامدهای آن برای هر دو کشور، ویرانگر است.

نتیجه‌گیری

این پژوهش با بهره‌گیری از چارچوب مفهومی برهم‌بازی بحران‌ها کوشید تا ماهیت درهم‌تنیده بحران‌های سیاسی، اقتصادی و امنیتی در پاکستان و تأثیرات زنجیره‌ای آن بر جمهوری اسلامی ایران را تبیین کند. یافته‌های تحقیق تأیید می‌کند که هم‌زمانی و تعامل متقاطع بحران‌ها در پاکستان، منجر به نوعی فرسایش سامانمند در ظرفیت نهادی و عملیاتی دولت

مروتی برهم‌باری بحران‌های امنیتی در پاکستان و پیامدها برای جمهوری اسلامی ایران

شده است؛ پدیده‌ای که نه تنها ثبات داخلی اسلام‌آباد را تضعیف کرده، بلکه به صورت مستقیم و غیرمستقیم محیط امنیتی پیرامونی ایران را نیز دگرگون ساخته است.

نتایج تحلیل نشان می‌دهد که کاهش ظرفیت عملیاتی ارتش پاکستان ناشی از درگیری هم‌زمان در جبهه‌های مختلف و ماهیت ناهمگون تهدیدات داخلی، توان این نهاد را برای کنترل مؤثر مرزهای مشترک با ایران به شدت کاهش داده است. این وضعیت، خلأهای امنیتی قابل توجهی را در پیرامون‌های مرزی ایجاد کرده که به گروه‌های تروریستی و شبه‌نظامی نظیر جیش العدل امکان داده از این مناطق به عنوان پناهگاه و سکوی عملیات استفاده کنند. در همین راستا، فرسایش اقتصادی و مالی پاکستان از طریق گسترش اقتصاد غیررسمی، قاچاق سوخت، مواد مخدر و سلاح، به مثابه «زیرساخت مالی ناامن» عمل کرده و جریان‌های مالی پایداری برای گروه‌های مسلح فراهم آورده است.

در سطح سیاسی، استمرار قطبی‌سازی و بحران مشروعیت دولت، سبب شده است که روابط دوجانبه تهران و اسلام‌آباد نیز تحت تأثیر بی‌اعتمادی ساختاری قرار گیرد. کاهش انسجام در نهادهای تصمیم‌گیر پاکستان، مانع از اجرای مؤثر توافق‌های امنیتی شده و ظرفیت همکاری مرزی را محدود ساخته است. در مجموع، ترکیب بحران‌های سیاسی، اقتصادی و امنیتی یک چرخه‌ی بازتولیدی از ناامنی ایجاد کرده است که در آن هر بحران جدید، توان دولت پاکستان برای مهار بحران‌های پیشین را کاهش داده و زمینه‌ساز تهدیدات جدید برای ایران می‌شود.

در این چارچوب، امنیت ایران نمی‌تواند صرفاً بر سیاست‌های تدافعی نظامی استوار باشد؛ بلکه مستلزم رویکردی چندسطحی، جامع و توسعه‌محور است که در آن، سیاست امنیتی با دیپلماسی منطقه‌ای و توسعه مرزها پیوند بخورد. راهبرد پیشنهادی برای ایران، شامل سه محور اساسی است: نخست، نهادینه‌سازی سازوکارهای پایدار

همکاری امنیتی و اطلاعاتی با پاکستان برای رصد و مهار تهدیدات فرامرزی؛ دوم، سرمایه‌گذاری در توسعه اقتصادی و اجتماعی مناطق مرزی ایران - پاکستان به منظور کاهش جذابیت شبکه‌های غیررسمی و تقویت همبستگی مرزی؛ و سوم، مدیریت هوشمند روابط با قدرت‌های بزرگ (به‌ویژه چین و هند) برای حفظ موازنه ژئوپلیتیکی و پیشگیری از تبدیل شدن بحران پاکستان به منبع فشار منطقه‌ای بر ایران.

به‌طور کلی، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که امنیت در منطقه جنوب غرب آسیا ماهیتی درهم‌وابسته و هم‌سرنوشت دارد؛ ثبات یا بی‌ثباتی در پاکستان، به‌طور مستقیم بر ثبات ایران و نظم ژئوپلیتیکی پیرامونی تأثیر می‌گذارد. از این رو، هرگونه راهبرد مؤثر برای ثبات در پاکستان باید ماهیت برهم‌بازی بحران‌ها را در نظر گیرد و به جای تمرکز بر یک بُعد، به مدیریت جامع و هماهنگ کل چرخه بحران بپردازد. تنها در این صورت می‌توان از سرایت بحران‌ها به کشورهای همسایه جلوگیری و زمینه شکل‌گیری نظم پایدارتر و همگراتر در مرزهای شرقی ایران را فراهم ساخت.

تعارض منافع

تضاد منافع: در انجام مطالعه حاضر هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

موازن اخلاقی: در انجام این پژوهش تمامی اصول و موازین اخلاقی رعایت گردیده است.

شفافیت داده‌ها: داده‌ها و مآخذ پژوهش حاضر در صورت درخواست از نویسنده مسئول و ضمن رعایت اصول کپی رایت ارسال خواهد شد.

حامی مالی: این پژوهش حامی مالی نداشته است.

منابع

- روحی صفت، محسن (۱۴۰۴)، مصاحبه نگارنده با محسن روحی صفت دیپلمات پیشین وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران در مرداد ۱۴۰۴.
- هندروست، مهدی (۱۴۰۴)، مصاحبه نگارنده با مهدی هندروست، سفیر پیشین جمهوری اسلامی ایران در جمهوری اسلامی پاکستان، مرداد ۱۴۰۴.
- علی، ارشد (۱۴۰۲). همزیستی تنش‌زا؛ رویکردی جدید به امنیت ملی پاکستان، مترجم سمیه مروتی، نشر لوح فکر، تهران.
- مروتی، سمیه و مجید باقرپور زارچی (۱۴۰۲)، ایران و پاکستان: تحلیلی بر روابط دوجانبه و چشم‌انداز پیش‌رو، انتشارات پژوهشکده ابرار معاصر تهران.
- ژان اردو. (۲۰۲۵، جولائی ۲۰). بلوچ عسکری حملوں سے سی پیک منصوبوں کو خطرہ. ژان اردو.
- ژان اردو. (۲۰۲۵، ۶ مارچ). پاکستان میں دہشت گرد حملوں میں ۲۰۲۴ میں ۱۱۲ فیصد اضافہ، رپورٹ۔ ژان اردو.
- وزارت مالی پاکستان (۲۰۲۵)، پاکستان اقتصادی جائزہ ۲۰۲۴-۲۵.

ACLED. (2024), *Militants thrive amid political instability in Pakistan. Conflict Watchlist 2025*. ACLED. <https://acleddata>.

com/report/militants-thrive-amid-political-instability-pakistan?utm_source=chatgpt.com

Ahmad, M., & Qazi, H. (2023), Public Perception of Governance and Security in Pakistan. *Journal of Public Policy and Governance*, 14(2), 45-67.

Ahmad, M., & Qazi, H. (2023), *Public Perception of Governance and Security in Pakistan*.

Associated Press. (2025), *18 Pakistani soldiers killed in fighting with separatist rebels in Balochistan*. https://apnews.com/article/b49e04c3d8e124e4359c951118366857?utm_source=chatgpt.com

Center for Terrorism and Security Studies (CTC) at West Point. (2025), *Leaders, fighters, and suicide attackers: Insights on TTP militant mobility through commemorative records (2006–2025)*. <https://ctc.westpoint.edu/>

CTC at West Point. (2025). *The Baloch insurgency in Pakistan: Evolution, tactics, and regional security implications*. <https://ctc.westpoint.edu/>

Department of Foreign Affairs and Trade. (2025), *Country information report: Pakistan*. DFAT. <https://www.dfat.gov.au/sites/default/files/country-information-report-pakistan.pdf>

Gallup Pakistan. (2024). Public Opinion on Government Performance and Security. Gallup International.

Institute of South Asian Studies (ISAS), National University of Singapore. (2025). *Pakistan's Mounting Security Challenges: A Compounding Crisis*. ISAS Insights.

International Crisis Group (2024). Pakistan's Political and Security Predicament. International Crisis Group Report.

International Monetary Fund (IMF). (2025). IMF Country Report: Pakistan's Economic Outlook. IMF Publication.

Jones, S. G. (2021). A New Front? ISIS-K and the Threat to the United States. Center for Strategic and International Studies (CSIS).

Pak Institute for Peace Studies (PIPS). (2025). *Pakistan security report 2024*. https://www.pakpips.com/article/8246?utm_source=chatgpt.com

Pakistan Institute for Peace Studies. (2023). Pakistan's Security Report. PIPS Publication.

Patterson, J., Huitema, D., Amling, J., van der Hel, S., & Biesbroek, R. (2022). Compounding urban crises: A research agenda. *Urban Transformations*, 4(1), 1-13.

Schoor, G. & Tysiaczny, N. (2023). Maintaining the EU's compound polity during the long crisis decade. *Journal of European Public Policy*, 30(2), 296-316.

Schwartz, L., & Schor, R. (2023). The compounding crises: Climate change, food insecurity, and conflict. *Journal of Conflict and Security Law*, 28(1), 125-146

Siddiqui, F. (2022). The Taliban's Return and Pakistan's Security

Wilson Center. (2024). *Calming the Neighborhood: Pakistan's Immediate Security Challenges Post-Election*. The Wilson Center.

Wilson Center (2024). *Calming the Neighborhood: Pakistan's Immediate Security Challenges Post-Election*. The Wilson Center.

Wilson Center. (2024). *Calming the Neighborhood: Pakistan's Immediate Security Challenges Post-Election*. The Wilson Center.

World Bank. (2023). *Pakistan Development Update*. World Bank Publication.

فصلنامه مطالعات راهبردی، دوره بیست و هشتم، شماره سوم/ پیاپی ۱۰۹، پاییز ۱۴۰۴

World Bank. (2025). *Pakistan Development Update: A Fragile Path to Recovery*. World Bank Publication.

Zafar, S. & Hameed, W. (2025). *Financial Implications of Security Crises: The Case of Pakistan*. ISAS.